

Cantatedienst, gehouden op zondag 27 oktober in de Pieterskerk te Leiden.

Voorganger: ds. Margreet Klokke.

O God,
De dag is voorbij
de avond gekomen.
Met het ondergaan
van de zon
daalt er rust
in ons hart.
Als aan een stil meer
zijn wij hier nu
voor uw aangezicht
en kijken nog even
in de spiegel
naar onszelf.
Hoe staan wij
ervoor?
Hoe zien wij
onszelf?
In welk opzicht
voelen wij ons
sterk
en in welk opzicht
kwetsbaar?
Wat is onze kracht
en wat onze
zwakheid?

Wat beleven wij
als licht
in ons leven
en wat als donker?
Wat is een
bron van vreugde
voor ons
en waarin schuilt
onze nood?
Als aan een stil meer
zijn wij hier
voor uw aangezicht
en kijken nog even
in de spiegel
naar onszelf.
O God,
u buigt zich
met liefde
over ons kwetsbare en
feilbare bestaan
en brengt het
aan het licht,
mogen wij dat
ook vanavond
ervaren, door Jezus Christus,
onze Heer, Amen

Preek over Lucas 14: 1-11 en cantate BWV 114

Het kerklied, waar de cantate van vanavond op geïnspireerd is, was een boetelielied. Je hoort dat al direct in het openingskoor. Met sidderende toonherhalingen verbeelden de cello- en contrabaspartij de mens die zich berouwvol op de borst slaat. De mens is geneigd tot zondigen, zegt het lied. Daarmee brengt hij zichzelf telkens weer diep in het moeras. Er is alleen redding uit dit 'jammerdal' door de uitgestoken hand van Christus.

Om je straks door de cantate te kunnen laten meenemen, niet alleen muzikaal maar ook tekstueel, is het dan ook nodig om stil te staan bij dat woord dat er de kern van uitmaakt: zondigen. Ik kan me voorstellen, dat dit u niet direct aantrekkelijk in de oren klinkt. Zondigen, het is een woord dat doet denken aan de boeken van Jan Siebelink en Franca Treur. Het roept associaties op aan een benepen en moralistische manier van leven, waarin er van alles is dat niet mag, met name op zondag, op straffe van het oordeel van God. Een manier van leven, die bijna voorbij is. Je kunt hem alleen nog aantreffen, in de Biblebelt.

Zondigen, het klinkt dan ook als een woord dat uit de tijd is.

En ja, het is ook een oer-oud begrip, dat woord 'zonde'. Het gaat al eeuwen van hand tot hand. En wat gebeurt er dan, als een woord almaar van de een op de ander wordt doorgegeven? Er gaat van alles aan kleven, dat er oorspronkelijk niet bij hoort. Zondigen is ook zo'n woord, waar laagjes van moeten worden afgekrabd. Het moet net als een oud schilderij worden schoongemaakt. Je moet terug naar de onderste laag, naar de betekenis van het woord in de taal van het Oude Testament. Het Hebreeuws.

Het Hebreeuwse woord voor zondigen is 'chata'. Als je dat letterlijk vertaalt is het 'je doel missen'. Het wordt gebruikt voor een pijl, die ergens naast schiet en voor een voetstap, die zonder opletten wordt gezet en maakt dat je struikelt.

Maar het kan ook worden gebruikt voor een mens, bij wie er niet uitkomt wat er in zit. Een mens, die zijn doel mist. Ds. Kwint, een bekende Haagse predikant uit de oorlogstijd, placht te zeggen: 'Zonde, dat is een roos die in de modder valt.' Een prachtig beeld. Want een roos, dat is duidelijk, die is bedoeld om te groeien, te bloeien en te geuren. Die is niet bedoeld, om in de modder te vallen. Dat is zonde en jammer. Zo is het ook, zei ds. Kwint, met een mens die z'n doel mist. Dat is zonde, en jammer. Verdrietig, en pijnlijk. En misschien voelt u nu, dat er oorspronkelijk niet zozeer een oordeel hangt, om het woord zondigen, maar veeleer verlangen. Verlangen, dat wij mensen om zo te zeggen uit de knop komen, dat wij worden wie wij bedoeld zijn om te zijn. Dat wij mens worden 'naar Gods beeld en gelijkenis'...

De vraag is alleen, wat dat dan precies is, mens zijn 'naar Gods beeld'. Wanneer kun je zeggen dat een mens uit de knop is gekomen? Wat is dat doel, dat hij toch

vooral niet moet missen? Hoe beantwoordt hij aan z'n bestemming? Je zou de bijbel kunnen zien, als de neerslag van de eeuwige zoektocht van de mens naar een antwoord op die grote vraag...

Ook het verhaal, dat zonet gelezen is, gaat erop in. Twee mensbeelden, worden je erin voor ogen gehouden. Die van de waterzuchtige man, en die van de graankorrel. In het ene beeld mist de mens z'n doel, met het ander schiet hij om zo te zeggen 'midden in de roos'.

In dit verhaal van Lucas is Jezus op de sabbat uitgenodigd aan tafel bij een vooraanstaande Farizeeër. Als hij bij de man binnen is, valt hem iets op. De aanwezigen zijn allemaal bezig te proberen een goede plaats voor zichzelf te bemachtigen. Dat is iets, dat maar al te herkenbaar is. Je komt immers allemaal wel eens op een etentje, waarvoor geen tafelschikking is gemaakt. Dan moet je er zelf voor zorgen, dat je een beetje prettig terecht komt. Bijna altijd heb je het gevoel, dat er hoog en laag is aan de tafel. Er zijn belangrijke gasten, en minder belangrijke. Er zijn feestgangers, rond wie het gesprek altijd geanimeerd wordt, en er zijn er, rond wie er minder te beleven valt. Ik denk niet dat er veel mensen zijn, die hier geen aandacht aan schenken, voor zij gaan zitten. Wie zal het middelpunt worden, die avond? En wie zal onzichtbaar blijven? Wie komt op de eerste plaats terecht? En wie op de laatste?

En zoals het op zo'n feestje kan zijn, zo is het vaak ook in het leven zelf. Op school en in de sportclub, op je werk en in je vriendenkring. Je moet er steeds alert op zijn, dat je een goede plaats krijgt. Ik moet nu denken aan de documentaire TURN!, die pas geleden te zien was op de televisie. Deze deed nogal wat stof opwaaien. Hij ging over topsportkinderen en hun ouders. Hij liet zien, hoe talentvolle kinderen kunnen lijden onder de verwachtingen van hun ouders. De druk om te presteren was groot. Soms moesten ze tot tranen toe trainen. Het was confronterend om aan hen te zien, hoe diep de strijd om de eerste plaats verankerd is, in onze samenleving. Niet alleen om die kinderen, maar ook om jezelf. Want het was ook een spiegel voor de kijker, deze documentaire. Je zag eraan: Het leven heeft echt iets van een etentje zonder tafelschikking. Wat moet je vaak toch je best doen, om een beetje mee te kunnen blijven komen.

In het verhaal van Lucas staat de waterzuchtige man symbool voor deze omhoog-strevende cultuur. Een waterzuchtige man. Dat is iemand, van wie het hart het niet goed doet. In de bijbel is dat de innerlijke ruimte die open moet staan voor God en de naaste. Als iemand z'n hart het niet goed doet, dan klopt het dus te krampachtig alleen voor hemzelf. Daardoor houdt hij water vast, raakt hij opgeblazen en krijgt hij op een gegeven moment zelf ook geen lucht meer. Zo gaat dat, met de mens die zichzelf wil verhogen. Die doet uiteindelijk zichzelf te kort. Hoogmoed komt voor de val. Als mens komt hij niet uit de

knop. Hij bloeit niet en geurt niet. Hij wordt een roos, die in de modder terecht komt. En dat is zonde en jammer. Verdrietig en pijnlijk.

Hoe komt de mens dan wel tot z'n bestemming, als dit niet lukt door de levenswijze van de waterzuchtige man; door omhoog streven en jezelf opblazen? Door als een graankorrel te zijn, zegt het verhaal uit Lucas. Een graankorrel, die in de aarde gezaaid wordt, er sterft en dan opkomt en vrucht geeft. Door jezelf niet te verhogen, maar te vernederen. Dan kom je als mens tot je bestemming, dan treft de pijl van je leven doel.

Jezelf vernederen, nederig zijn. Ook zo'n woord, dat telkens terugkomt in de bijbel. Nog zo'n grondwoord, dat van hand tot hand is gegaan, en daarmee beduimd is geraakt. Een woord waar laagjes van moeten worden afgekrabd, dat hersteld moet worden in z'n oude glorie. Om te beginnen moet je je dan realiseren dat er een verschil is tussen nederig zijn en nederig doen. Nederig doen is vervelend. Wanneer iemand vrijwillig allerlei taken verricht en intussen uitstraalt: Kijk mij mezelf eens wegcijferen, voor jullie!, dan is dat verborgen hoogmoed. Nederig doen, dat is vervelend. Die laag moet er allereerst af. Want in de bijbel gaat het niet om nederig doen, maar nederig zijn. En wat de diepste laag is van dat woord ...: Het latijn biedt er een mooi ezelsbruggetje voor. Want in die taal is nederigheid 'humilitas'. Een afleiding van het woord 'humus'. En dat betekent 'grond'. Wie nederig zijn staan dus met beide benen op de grond. Zij doen zich niet groter voor of hoger dan zij zijn, maar ook niet kleiner of lager. Zij weten waar zij staan, wie zij zijn. De eerste plaats, weten zij, die is aan niemand van ons. Die is aan wie ons te boven gaat, aan de Eeuwige, de bron van alle leven. Met verwondering, kijken zij daarnaar op. En dat maakt, dat ze tegelijk anders naar elkaar kijken. Niet als rivaal, maar als medeschepsel. Van de maan af gezien, zei Multatuli, zijn we allemaal even groot. Jezus zou zeggen: Vanuit mijn hemelse vader gezien is iedereen even betekenisvol.

Hij hoeft zichzelf dan ook niet te bewijzen. Hij neemt eenvoudig zijn plaats in, tussen de mensen. Hij is de graankorrel, die in de aarde sterft, opkomt en vrucht draagt. Ook in het verhaal uit Lucas. Als hij de waterzuchtige man ziet, die bijna stikt in zijn opwaartse streven, doet hij wat hij kan. Hij reikt hem de hand, en maakt hem los van zijn heilloze weg. Hij neemt hem mee, op zijn eigen weg, die van de graankorrel, en geeft hem nieuw leven. Dat valt niet goed, bij de andere aanwezigen, op het feest. Want het is in het Jeruzalem van die tijd als in de boeken van Jan Siebelink en Franca Treur. Er is van alles dat niet mag, met name op de sabbat. Ga je een grens over, dan lig je eruit. Dan kom je om zo te zeggen aan de laagste plaats aan tafel terecht. Maar Jezus doet niet mee in de strijd om de beste plaatsen. Hij trekt zich niets aan, van het oordeel dat boven zijn hoofd hangt, als hij iemand helpt op de sabbat. Hij weet zich net zo kind van zijn vader als ieder ander. Dat draagt hem, en maakt dat hij zich kan geven, aan

de mens op zijn weg. Een graankorrel is hij, die in de aarde gezaaid wordt, sterft en opkomt en vrucht draagt. Een roos, in barre winternacht ontloken, bloeiend en geurend. Een mens, die zijn bestemming gevonden heeft, de mens, naar Gods beeld en gelijkenis...

Zijn gestalte roept verlangen op, om zelf ook als mens uit de knop te komen, de mens te worden die je bedoeld bent om te zijn. Bach heeft dit verlangen als geen ander op muziek gezet, ook in de cantate van vanavond, 'Ach liebe Christen, seid getrost...'

Bronnen:

E. Drewermann, Das Lukas Evangelium, Band 2, over Lucas 14: 1-11

F.J. Pop, Bijbelse woorden en hun geheim, over 'zonde'

J. Tigcheler, vanuit Lukas bezien, p. 116 ev, over 'nederigheid'

Eeuwige,
Het is in verhouding
tot u
dat wij
met beide benen
op de grond
komen te staan
en onze plaats
kunnen vinden:
elk van ons
op eigen wijze
betekenisvol,
elk van ons
als een graankorrel
bestemd om
vrucht te dragen.
Wij bidden
dat wij
te midden van
de concurrentiestrijd
die onze cultuur
kenmerkt
onze verhouding
met u
aandacht blijven
geven
en koesteren –
zij is een bron
van leven

met betekenis...

Wij bidden
voor mensen
van wie wij
het gevoel hebben
dat zij
als een roos zijn
die in de modder
is gevallen.
Mensen
bij wie er
niet uitkomt
wat er inzit
door de druk
die in de samenleving
op hen wordt gelegd.
Mag er
ruimte zijn
van hart voor hen
en geduld
opdat zij
met hun bagage
èn hun ballast
tot groei en bloei
kunnen komen.

Wij bidden
voor wat

de uitdaging lijkt
van onze tijd:
dat de mensheid
de omslag maakt
van omhoog streven
en alsmaar meer
willen
naar een dienend
bestaan
gericht op de vraag
wat er nodig is
wil onze aarde
toekomst hebben.
Geef ons
hier en overal
de moed
om met Jezus
de mens naar uw
beeld
de weg te gaan
van de graankorrel
en onze bestemming
te vinden.

In stilte...

Door Jezus Christus,
onze Heer, Amen.